

***bitig* Edebiyat Fakóltesi Dergisi**

bitig Journal of Faculty of Letters

(Mevlevilik Geleneđi ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı
İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan 2025)

Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede Tuhfe-i Şâhidî Farsça-Türkçe Manzum Sözlük

Melisa YILDIRIM

Bilim Uzmanı

Bağımsız Araştırmacı

melisamsku@gmail.com

 ORCID 0000-0002-7972-2975

Kitap incelemesi/Book review

Geliş Tarihi/Received: 04.02.2025

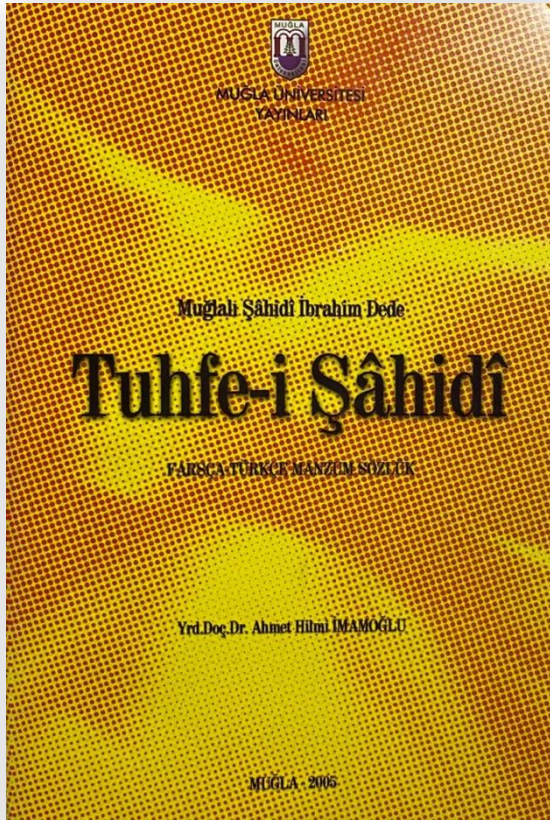
Kabul Tarihi/Accepted: 13.02.2025

Atıf/Citation

Yıldırım, Melisa (2025), Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede Tuhfe-i Şâhidî Farsça-Türkçe Manzum Sözlük, *bitig Edebiyat Fakóltesi Dergisi*, Mevlevilik Geleneđi ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan / April 2025, 454-460.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.
This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Kelime ve gramer gibi hususların ezber yoluyla öğretilmesi, dil öğreniminin hızlandırılması, kolaylaştırılması, yabancı kelimelerin karşılıklarıyla birlikte öğrenilmesi gibi amaçlarla kaleme alınan, hedef kitlesi çocuklar ve öğrenime yeni başlayanlar olan manzum sözlükler, Osmanlı Dönemi'nde ders kitabı mahiyetinde okutulmuştur. İki dilli manzum sözlük türünün ilk örneklerini Arapça üzerine çalışan araştırmacıların telif ettiği eserler oluşturmıştır. Anadolu sahasında ise Farsça-Türkçe manzum sözlüğün ilk örneği olan *Tuhfe-i Hüsamî*'ye nazire olarak yazılan Muğlalı Şâhidî'nin *Tuhfe-i Şâhidî*'si büyük bir şöret kazanmıştır. Eserin yazma nüshalarının, nazirelerinin ve tercümelerinin çokluğu bu şöreti sağlam bir

temele oturtmuştur. Türkiye'de eser üzerine yapılan ilk çalışma Ahmet Hilmi İmamoğlu'nun "Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü (İnceleme-Metin)" adlı doktora tezi olmuştur. Eser 2004 ve 2005 yıllarında Muğla Üniversitesi Yayınları arasında yayımlanmıştır. Eser *Tuhfe-i Şâhidî* üzerine yapılan ilk çalışma olması nedeniyle incelemeye ve tanıtılmaya değer görülmüştür. Bu eserler kelime ve gramerin yanı sıra ilim, kültür, edebiyat ve aruz gibi bilgileri içermesi, nazımın kulağa daha hoş gelmesi, vezin yoluyla az bir zamanda ezberi güçlendirmesi gibi nedenlerle ilgi görmüştür. Manzum sözlüklerin ilk örnekleri Arapça üzerine çalışan araştırmacılar tarafından telif edilip kaside tarzında kaleme alınmıştır. İki dilli manzum sözlüğün ilk ve kısmi bir örneği Edîb Natanazzî (öl. 499/1106)'nin *Düstûrî'l-lüga* ve *Kitâbü'l-halâs* isimleriyle bilinen eseridir. Eserde gramer hakkındaki bilgilerin çoğu manzum yazılmıştır. Bu türün ilk örneği Arapça-Farsça nazmedilen Bedrüddîn Ebû Nasr Mes'ûd (Mahmûd) b. Ebî Bekr el-Ferâhî'nin *Nisabu's-sıbyân*'ıdır. İkinci manzum sözlük ise 640/1242-3 yıllarında telif edilen Şükrüllâh b. Şemsüddîn Ahmed b. Seyfüddîn Zekeriyâ'nın Arapça kelimelerin Farsça karşılıklarını nazmettiği *Zühretü'l-edeb*'idir (Öz, 1996, s. 52-55).

Anadolu sahasında ise Farsça-Türkçe, Farsça-Arapça-Türkçe, Arapça-Türkçe, Farsça-Farsça, Arapça-Farsça, Türkçe-Rumca, Türkçe-Fransızca, Türkçe-Bulgarca ve Türkçe-Ermenice manzum

sözlükler tespit edilmiş, konu bağlamında ilk Farsça-Türkçe manzum sözlüğün Hüsam b. Hasan el Konevî'nin 1399-1400 yıllarında kaleme aldığı *Tuhfe-i Hüsamî*'si olduğu görülmüştür. Farsça-Türkçe manzum sözlüklerin içinden Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede'nin *Tuhfe-i Hüsamî*'ye nazire olarak yazdığı *Tuhfe-i Şâhidî*'si ise büyük bir şöhret kazanmıştır. Tespitlerimize göre eserin Türkiye kütüphanelerinde 448¹, yurt dışında ise 25² yazma nüshasının olması, toplam 56 şerhinin³

¹ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde 125, Milli Kütüphane'de 107, Konya Yazma Eserler Genel Müdürlüğü'nde 32, Bursa İnebey Kütüphanesi'nde 26, Manisa Kütüphanesi'nde 19, Millet Kütüphanesi'nde 15, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde 13, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 12, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi'nde 12, Amasya Beyazıt Kütüphanesi'nde 11, Beyazıt Kütüphanesi'nde 9, Diyarbakır Kütüphanesi'nde 9, Edirne Selimiye Kütüphanesi'nde 9, Erzurum Kütüphanesi'nde 8, Atıf Efendi Kütüphanesi'nde 6, Kutahya Vahid Paşa Kütüphanesi'nde 5, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde 6, Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'nde 6, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde 5, Köprülü Kütüphanesi'nde 3, Kutahya Belediyesi Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi'nde 3, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 2, Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 2, Rodos Fethi Paşa Vakfı Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi'nde 2 ve Kayseri Kütüphanesi'nde 1 yazma nüshası vardır. Millet Kütüphanesi'nde 5, Süleymaniye Kütüphanesi'nde 4 ve Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde 2 adet matbu nüshası vardır (URL-1; Ersoy & Güler, 2014).

² Eserin Irak Elyazmaları Evi'nde 15, Mısır el-Ezher Şeyhliği Kütüphanesi'nde 4, Makedonya Millî Kütüphanesi'nde 3, Arnavutluk Devlet Kütüphanesinde 2, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde 1 yazma nüshası vardır (Aydemir, 2009; Çağlayan & Balaban, 2013; Kurtulmuş, 2019; Kazan, 2021).

³ “1. Sûdî-yi Bosnavî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1598'den önce), 2. Abdülkâdir b. Ömer b. Bâyezîd el-Bağdâdî, “Ta'ribu Tuhfetü's-Şâhidî” (1640-67), 3. Abdülkâdir b. Ömer b. Bâyezîd el-Bağdâdî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1667), 4. Kara İbrâhîm Efendi, “er-Risâle 'Ale's-Şâhidî” (1661'den sonra), 5. Mehmed Efendi, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1664), 6. Abdurrahmân b. Abdullâh-ı Kuddûsî, “Tuhfetü'l-Mülûk” (1652), 7. Ahmed b. Mehmed Selâmî İbn Ağrıboz, “Tezkiretü'l-Müntehî ve İfâdetü'l-Mübtedî (1695), 8. İbrâhîm b. Süleymân el-Ezherî el-Ensârî, “Dâiretü'l-Ihtisâr ve't-ta'lîl 'ale'l-İksâr ve't-tatvîl (1703), 9. Atfî Ahmed Bosnavî, “Şerh-i Tuhfe” (1711), 10. İbrâhîm Vahdî Efendi, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1711), 11. İbrâhîm b. Süleymân el-Ezherî el-Ensârî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1717), 12. Pîrî Paşa-zâde Cemâlî b. Abdalbâkî, “Tuhfe-yi Mîr” 1719), 13. Hüseyin (Nûrî) el-Keşfî el-Karahisârî eş-Şarkî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1722'den önce), 14. Akevalîzâde Hâtem Ahmed, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1730-1), 4.1.15. Ali Gürcî-i Bektâşî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1731-1740 arası), 16. Mehmed İsmet b. İbrâhîm, “Feyzü'l-Hâdî fî Halli Müşkilâtı Şâhidî” (1740), 17. Mustafâ ibn Mirzâ, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1740), 18. İbrâhîm b. Süleymân el-Ezherî el-Ensârî, “Şerh-i Tuhfetü's-Şâhidî” (1746), 19. Mustafâ İsâmüddîn b. Abdullâh, “Gülşen-i Şâhidî” (1750), 20. Şâhinzâde Ali Dilkêşir el-Marâşî, “Tuhfetü'l-Vüzerâ” 134 (1759), 21. Ali Ruhâvî, “Tuhfe-yi Taksîrî” (1761), 22. Nâdide Ahmed Hâfız, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” 135 (1763), 23. Muhammed Necîb, “Şerh-i Tuhfetü's-Şâhidî” (1781), 24. Pîrî Mehmed Paşa, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1783), 25. İbrâhîm İsmet, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1794), 26. Ferdi Ali b. Mustafa, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1783), 27. Yorgancızâde Âlî Hicâbî, “et-Tuhfetü'l-Hicâbiye 'ale't-Tuhfetü's-Şâhidîye” (1810), 28. Mehmed Murâd en-Nakşibendî, “Müzîlül-Hafâ” (1839), 29. “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1709'dan önce), 30. “Celâl-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1710 'dan önce), 31. “Sürûr 'Ale's-Şâhidî” (1744'den önce), 32. “Şerh-i Şâhidî” (1786), 33. Rehâvî Seyyid Ali “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1815), 34. “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (XIX. Yüzyılın ikinci yarısı), 35. “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1853), 36. Mustafâ b. Yûsuf b. Murâd el-Mostârî el-Bosnavî, “Hulle-yi Manzûme” (1698-99), 37. Karadenizli Ahmed Efendi, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî ve Tercümân-ı Lugât-ı Şâhidî” (1700), 38. Zekî Ali Efendi, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1711'den önce), 39. Fâiz Efendi, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1711'den önce), 40. Ebi İshak İbrâhîm b. Abdullâh (1722'den sonra), 41. Mehmed Sadık b. Ali Efendi, “Tuhfe-yi Şâhidî Şerhi” (?), 42. Abdülmecid Şükrü, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1800), 43. Hüsnî Koç Halil, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (1804), 44. Atfî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî”, (Bağdatlı Vehbî Efendi 1736), 45. Ahmed el-Mevlevî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (?), 46. “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (Esad Efendi 3226), 47. “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (Yazma Bağışlar 1183), 48. “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî” (Hacı Mahmud Efendi 5447), 49. Abdurrahmân b. Abdullâh, “Tuhfe-yi Şâhidî Şerhi”, 50. Abdurrahmân b. Ali el-Kozanî, “Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî”, 51. Ali b. Muhammed Mar'âşî, “Tuhfe-yi Şâhidî Şerhi”, 52. “Tuhfe-yi Şâhidî Şerhi”, 53. Hayâtî Ahmed-i Elbistânî, (?), (1814), 54. Penbezâde Erzenü'r-Rûmî, (?), (?), 55. Ahmed b. Şabân en-Neccâr el-Utâbî, (?), (?), 56. Mehmed Uslu, Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî, (?), (?) bk. (Barlak, 2020, s. 32-34).

bulunması⁴ ve diğer yandan nazirelerinin⁵ ve tercümelerinin⁶ çokluğu bu şöhreti sağlam bir temele oturtmuştur. Şâhidî, *Tuhfe*'sini Mevlânâ'nın *Mesnevi*'sinin anlaşılması, ona olan ilginin artması ve onu okumaya teşvik etmesi amacıyla 920/1514 yılında nazmetmiştir. *Mesnevi*'nin kavranması adına elzem gördüğü Farsçanın öğrenilmesi için *Tuhfe*'sini bu eserde bulunan bazı Farsça kelimelerle derlemiştir. Şâhidî Farsçayı ezber yoluyla öğretmeyi esas aldığı eserinde, dil öğreniminin yanı sıra aruzun öğretilmesini de önemsemiş, eser bu özellikleriyle medreselerde bir ders kitabı mahiyetinde okutulup ezberletilmiştir (İmamoğlu, 2005, s. 31-32; Öz, 1996, s. 90, 204, 207).

Muğlalı Şâhidî'nin *Tuhfe-i Şâhidî*'si günümüz araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve birçok çalışmaya kapı aralamıştır. *Tuhfe-i Şâhidî* hakkında yapılan ilk çalışma Turgut Karabey danışmanlığında Ahmet Hilmi İmamoğlu'nun 1993 yılında hazırladığı "Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü (İnceleme-Metin)" adlı doktora tezidir. Tespit edilen ikinci çalışma ise 1997 yılında Antoinetten C. Verburg tarafından hazırlanıp "The Tuhfe-i Şâhidî: A Sixteenth Century Persian-Ottoman Dictionary in Rhyme. Part I" başlığıyla yayımlanan makaledir. Verburg, makalesinde müellif hakkında bilgi verdikten sonra Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde Ms. Or. 148 Gol. numarasıyla kayıtlı olan yazma eserden yola çıkarak *Tuhfe-i Şâhidî*'nin çeviri yazı metniyle İngilizce çevirisini, manzum sözlükteki kelimelerin dizinini ve dizindeki kelimelerin Farsça-İngilizce çevirilerini hazırlamıştır (Yazar, 2020, s. 101). Eser hakkında hazırlanan diğer çalışma ise Atabey Kılıç'ın Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 4026 numarada kayıtlı olan manzum sözlük mecmuasının 41b-72a varakları arasında bulunan yazma nüshadan hareketle metin neşrini hazırladığı "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)" adlı makalesidir. A. Kılıç, metni hazırlarken Râşid Efendi Kütüphanesi'nde 594 numaralı kayıtlı olan nüshadan da yararlandığını bildirmiş, karşılaştığı eksikleri ve yanlışları bu nüshadan hareketle tamir ettiğini belirtmiştir. Esas aldığı 4026 numaralı nüshada olmayan, anlam ve vezin gereği metin içinde bulunması gereken kelime ve ibareleri 594 numaralı nüshayla teyit ettikten sonra [] işaretiyle

⁴ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde 44, Millî Kütüphane'de 20, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde 16, Millet Kütüphanesi'nde 9, Beyazıt Kütüphanesi'nde 7, Bursa İnebey Kütüphanesi'nde 6, Diyarbakır Kütüphanesi'nde 6, Amasya Beyazıt Kütüphanesi'nde 5, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde 5, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 4, Edirne Selimiye Kütüphanesi'nde 4, Erzurum Kütüphanesi'nde 3, Köprülü Kütüphanesi'nde 3, Atıf Efendi Kütüphanesi'nde 2, Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi'nde 2, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 1, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde 1, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 1, Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 1, Rodos Fethi Paşa Vakfı Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi'nde 1 adet; Yurt dışında ise Irak Elyazmaları Evi'nde 9 adet şerhlerinin yazma nüshası vardır. Bayazıt Kütüphanesi'nde 3, Süleymaniye Kütüphanesi'nde ise 1 matbu şerhi vardır (URL-1; Kazan, 2021).

⁵ Eserin Millî Kütüphane'de 1, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde 1, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi'nde 1, Beyazıt Kütüphanesi'nde 1, Diyarbakır Kütüphanesi'nde 1 adet nazirelerinin yazma nüshası vardır (URL-1).

⁶ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde 2, Millet Kütüphanesinde 1, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde 1, Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi'nde 1; Yurt dışında ise British Museum'da 3, Irak Elyazmaları Kütüphanesi'nde 1 adet tercümesi vardır (URL-1; Kazan, 2021).

göstermek suretiyle eklediğini vurgulamıştır (2007, s. 517). Eser hakkında yapılan dördüncü çalışma, Atabey Kılıç'ın danışmanlığında Mustafa Alkan tarafından 2008 yılında yayımlanan “Mecmû’a Milli Kütüphane 2727 [Sübha-i Sıbyân, Tuhfe-i Şâhidî, Tuhfe-i Vehbî, Aruz Risalesi vs.] (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkı Basım)” adlı yüksek lisans tezidir. M. Alkan, Milli Kütüphane’de 2727 numaraya kayıtlı olan mecmuada yer alan eserleri ve bu eserler içinde *Tuhfe-i Şâhidî*’yi neşretmiştir (2008, s. III). Bir diğer yapılan çalışma ise Yılmaz İnce’nin 2021 yılında yayımlanan “Şâhidî’nin Manzum Lügâtinin Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalesidir. Araştırmacı bu çalışmayla Şâhidî’nin *Tuhfe*’sindeki sözvarlığını inceleyerek o dönemin kelime dağarcığının özelliklerini tespit etmeyi hedeflemiştir (2021, s. 209). Tespitlerimize göre eser üzerinde doğrudan yapılan son çalışma Fatma Jale Gül Çoruk’un 2024 yılında yayımlanan “Tuhfe-i Şâhidî’nin Ermeni Harfli Türkçe Nüshasına Dair Bir İnceleme” adlı makalesidir. Araştırmacı nüshanın transkripsiyonlu metnini yayımlamış, metnin biçim ve içerik özelliği hakkında bilgi vermiştir (2024, s. 1316).

Günümüzde *Tuhfe-i Şâhidî* metni üzerinde yapılan çalışmaların içinden Ahmet Hilmi İmamoğlu’nun “Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî’nin Sözlüğü (İnceleme-Metin)” adlı doktora tezi ilk çalışma olması nedeniyle dikkat çekicidir. Tez, 2004 yılında aynı adla Muğla Üniversitesi Yayınları tarafından basılmıştır. 2005 yılında tekrar basıma hazırlanan kitap “Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede Tuhfe-i Şâhidî Farsça-Türkçe Manzum Sözlük” adıyla yayımlanmıştır. İnceleme çalışmanın 2005 baskısı üzerine yapılacaktır. Çalışma, 192 sayfa olup ön söz ve giriş başlığından sonra toplam üç bölümden oluşmakta, dizin ve kaynakça ile sonlanmaktadır.

A. H. İmamoğlu, Giriş Bölümü’nde Türk Edebiyatı’ndaki bütün manzum sözlükleri tespit etmeyi amaçlamış ancak çalışmasını Ankara Milli Kütüphane, Fatih Milli Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi ile sınırlamıştır. Bu bölümde manzum sözlüklerin üzerinde durduktan sonra Birinci Bölüm’de Şâhidî’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerinden bahsetmiştir. İkinci Bölüm’de *Tuhfe-i Şâhidî*’nin kaynağı, dış yapısı ve iç yapısı hakkında detaylı bilgi vermiş, eserin İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphane’inde tespit ettiği şerhlerini liste hâlinde sıralamıştır. Araştırmacı Üçüncü Bölüm’de esas aldığı 1284/1867 yılında İstanbul’da basılan matbu nüsha ile Ankara Milli Kütüphane’de Yz.A. 4209 ve Yz.A. 4011/1 numaralarıyla kayıtlı olan, Coşkun Kulaksızoğlu Kütüphanesi’nde 38 numarada kayıtlı olan ve kendi özel kütüphanesinde yer alan yazma nüshalar hakkında bilgi verdikten sonra Sözlük başlığının altında *Tuhfe-i Şâhidî*’nin karşılaştırmalı transkripsiyonlu metnini vermiş ve metinde bulunan Farsça kelimelerin anlaşılması için bu kelimeleri koyu renkle işaretlemiştir. Çalışmasının sonuna Farsça Kelimeler, Deyimler, Arkaik Türkçe Kelimeler ve Özel Adlar başlıklarıyla yer alan bir Dizin eklemiştir.

Araştırmacı karşılaştırdığı nüshalardan hareketle *Tuhfe-i Şâhidî*'nin 61 beyitlik bir mesnevi ile başladığını ve mesnevinin ardından nazm türünde yazılan 26 bölümün yer aldığını belirtmiştir. *Tuhfe*'de her bölüm nazım türü olarak değil, anlam olarak “parça ve bölüm” anlamında kullanılan kıt’a başlığıyla başlamış ve bölümün yazıldığı kalıbın adını veren dörder mısralık nazmlar verilmiştir. 26. bölümün ardından tekrar mesnevi şekliyle yazılan 137 beyitlik 27. bölüm ve eserin yazıldığı tarihi veren 6 beyitlik “Der beyân-ı tarih-i Şâhidî” başlıklı bölüm yer almıştır. Araştırmacının tespit ettiği Farsça-Türkçe manzum sözlükler içinden *Tuhfe-i Şâhidî*, bölüm başında 56 beyit ve bölüm içinde yer alan toplam 452 beyitle en çok beytin yer aldığı üçüncü sözlük olmuştur. Eserde 1400 kelime verilmiş, bunlardan 184 tanesi çekimli yahut mastar hâliyle yer almıştır. Girişle birlikte 28 bölüm kabul edilen eserin her bölümü farklı kalıplarla yazılmış ve en çok kullanılan kalıbın Hezec bahri olduğu tespit edilmiştir. Eserin 61 beyitlik giriş bölümünün tam kafiye ve bazı beyitlerde zengin kafiye, üçüncü bölümün yarım kafiye, dördüncü bölümün zengin kafiye ve diğer bölümlerin ise tam kafiyeyle yazıldığı belirtilmiştir.

Tuhfe-i Şâhidî'nin 61 beyitlik mesnevi ile başlayan Giriş Bölümü kaside şeklinde yazılan tevhidle başlamış, peygamberlerin ve Hz. Muhammed’in yaratılışı anlatılmıştır. Şâhidî, Hz. Muhammed’in yakınlarına selamda bulunmasının ardından, *Tuhfe-i Hüsamî*’yi okuduğunu ve manzum sözlüğünün bu esere nazire olduğunu, lügat hususunda bilgiler edindiğini, Mevlânâ ve *Mesnevî*’yi iyi bildiğini, kaynak olarak bu eseri seçtiğini, Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını verdiğini, eserin vezin ve ahengi öğreteceğini, dil öğrenmeye başlayanları ve çocukları hedeflediğini, Muğla ilinden olduğunu söylemiştir. Sözlük kısmını oluşturan 26 nazm ve mesnevi şekliyle yazılan 27. bölümde Farsça-Türkçe kelimeler yer almıştır. Şâhidî, yer yer Türkçe kelimelerin Arapça; Farsça kelimelerin Arapça; bazen de Farsça kelimelerin Farsça karşılıklarını vermiştir.

A. H. İmamoğlu’nun yapmış olduğu bu çalışma, *Tuhfe-i Şâhidî*’nin ilk transkripsiyonlu metnini bilim dünyasına kazandırması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Birtakım dizgi hatalarıyla yayımlanan çalışma, eser hakkında yapılacak dil incelemelerine ve disiplinlerarası araştırmalara kaynaklık etmektedir. Bununla birlikte güncel tespitler ışığında dijital beşerî bilimler araçlarından da faydalanılarak eserin bu çalışmaya dâhil edilmeyen diğer nüshalarını da kapsayan yeni bir tenkitli neşrinin yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Alkan, M. (2008). *Mecmû'a Milli Kütüphanesi 2727 [Sübha-i Sıbyân, Tuhfe-i Şâhidî, Tuhfe-i Vehbî, Aruz Risalesi vs.] (İnceleme-metin-sözlük-tıpkı basım)* (Yayın Nu. 231064) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Aydemir, Y. (2009). Makedonya kütüphanelerinde bulunan Türkçe yazma eserler üzerine. Zeki Dilek vd. (Ed.), 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika çalışmaları kongresi)* (s. 69-75). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Barlak, E. (2020). *Abdülkâdir bin Ömer el-Bağdâdî'nin Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî'si (İnceleme-tenkitli metin-sözlük-tıpkıbasım)* (Yayın Nu. 643771) [Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çağlayan, B. & Balaban, A. (2013). Arnavutluk Devlet Kütüphanesindeki (Biblioteca Kombëtare) Türkçe yazma mecmualar. *Turkish Studies*, 8(1), 215-235.
- Çoruk, F. J. G. (2024). Tuhfe-i Şâhidî'nin Ermeni harfli türkçe nüshasına dair bir inceleme. *Rumeli DE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 1316-1352.
- Ersoy, E. & Güler, K. (2014). Kütahya Belediyesi Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi'nde bulunan yazma mesnevîler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya Özel Sayısı, 49-62.
- İmamoğlu, A. H. (1993). *Farsça-Türkçe manzum sözlükler ve Şahidi'nin sözlüğü (İnceleme-metin)* (Yayın Nu. 26649) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- İmamoğlu, A. H. (2004). *Farsça-Türkçe manzum sözlükler ve Şahidi'nin sözlüğü (İnceleme-metin)*. Muğla Üniversitesi Yayınları.
- İmamoğlu, A. H. (2005). *Tuhfe-i Şâhidî Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede Farsça-Türkçe manzum sözlük*. Muğla Üniversitesi Yayınları.
- İnce, Y. (2021). Şâhidî'nin manzum lügâtinin söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları*, XVIII(69), 209-218.
- Kazan, M. Ö. (2021). Irak-Bağdat El Yazmaları Evi'nde tarihi sözlüklerimizin kataloğu. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, V(2), 90-124.
- Kılıç, A. (2007). Türkçe-Farsça manzum sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (metin). *Turkish Studies*, 2(4), 516-548.
- Kurtulmuş, F. (2019). Mısır el-Ezher Şeyhliği Kütüphanesinde bulunan Türkçe yazma eserler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 44, 160-186.
- Öz, Y. (1996). *Tarih boyunca Farsça-Türkçe sözlükler* (Yayın Nu. 51655) [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- URL-1: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. (t.y.). 30 Ocak 2025 tarihinde <https://portal.yek.gov.tr/works/search/full> adresinden erişildi.
- Yazar, S. (2020). Tuhfe-i Şâhidî'nin Osmanlı telif geleneğindeki etkisine farklı bir örnek: Hatîb'in Hibetü'l-Vehhâb'ı. *Türk Dili Araştırmaları Dergisi*, (2), 97-131.